СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ – КЛОН СВИЩОВ

Международна научна конференция

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКИТЕ НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ XXI ВЕК

Свищов, 22 ноември 2024 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 80 години от създаването на Съюза на учените в България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2024

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Марин Маринов – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов
Проф. д.б.н. Диана Петкова – Председател на Съюза на учените в България
Проф. д-р Атанас Атанасов – Зам. ректор „Научноизследователска дейност и развитие на кадрите“ на СА „Д. А. Ценов“
Доц. д-р Красимира Славева – Председател СУБ – клон Свищов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р Атанас Атанасов
Членове:
Проф. д-р Анета Денева
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Галина Чиприянова
Full Professor Carlos Coelho, PhD
Full Professor Jan Polowczyk, PhD
Full Professor Тадија Ђукић, PhD
Assoc. Prof. Tatiana Manasterska, PhD

НАУЧНИ СЕКРЕТАРИ

Доц. д-р Любка Илиева
Гл. ас. д-р Зоя Иванова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2522-2 - Печатно
ISBN 978-954-23-2523-9 - Онлайн

СЪДЪРЖАНИЕ

ИКОНОМИКС, ФИНАНСИ, ЗАСТРАХОВАНЕ, СОЦИАЛНО ДЕЛО

ОБЕКТ, ЦЕЛ И РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА СЪВРЕМЕННОТО НАЦИОНАЛНО СТОПАНСТВО
Проф. д.ик.н Росица Чобанова 7

КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА НА ЕНЕРГИЙНАТА СИГУРНОСТ
Проф. д-р Андрей Захариев, докт. Илиан Илчев 15

PARALLEL ANALYSIS OF THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE LARGE LISTED COMPANIES FROM THE TOURISM SECTOR
Prof. Stefan Simeonov, PhD, PhD student Alexey Gudev 22

МОДЕЛЪТ ЗА АНАЛИЗ „ДЮ ПОНТ“ КАТО ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ОЦЕНКА НА ДЕЙНОСТТА НА ЖИВОТОЗАСТРАХОВАТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Венцислав Василев 32

ЗА ЛИПСВАЩАТА ВРЪЗКА МЕЖДУ ДАНЪЧНАТА АВТОНОМНОСТ НА ОБЩИНИТЕ И МЕСТНАТА СТОПАНСКА АКТИВНОСТ
Доц. д-р Людмил Найденов 41

ВЛИЯНИЕ НА НАРАСТВАЩАТА ПРОДЪЛЖИТЕЛНОСТ НА ЖИВОТ НА ЕВРОПЕЙСКИТЕ ГРАЖДАНИ ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ ГРИЖИ
Доц. д-р Николай Нинов 49

ПАЗАРНИ ОСОБЕНОСТИ НА ПРОМЯНАТА НА УЧАСТИЕТО НА ОСИГУРЕНИТЕ ЛИЦА ВЪВ ФОНДОВЕТЕ ЗА ДОПЪЛНИТЕЛНО ДОБРОВОЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Пламен Йорданов, гл. ас. д-р Маргарита Николова 58

ПРОБЛЕМИ В РАЗВИТИЕТО НА ЗАСТРАХОВАНЕТО „КАСКО НА МПС“ НА БЪЛГАРСКИЯ ЗАСТРАХОВАТЕЛЕН ПАЗАР
Доц. д-р Румен Ерусалимов 66

РОЛЯТА НА ВИСШЕТО ИКОНОМИЧЕСКО ОБРАЗОВАНИЕ ЗА ФОРМИРАНЕТО И ПОВИШАВАНЕТО НА ЗАСТРАХОВАТЕЛНАТА ГРАМОТНОСТ
Гл. ас. д-р Анелия Панева 73

АНАЛИТИЧЕН ПРЕГЛЕД НА ТОП 10 НА HEALTHTECH СТАРТЪПИТЕ В БЪЛГАРИЯ (СПОРЕД КЛАСАЦИИТЕ НА TRACXN)
Гл. ас. д-р Валентина Нинова 80

РАЗВИТИЕ И СЪСТОЯНИЕ НА ОСИГУРЯВАНЕТО В УНИВЕРСАЛЕН ПЕНСИОНЕН ФОНД В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Йордан Йорданов 91

ПАЗАРЪТ НА ТРУДА И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД УМЕНИЯТА НА РАБОТНАТА СИЛА
Гл. ас. д-р Таня Илиева 100

СТРЕС ТЕСТ НА ПУБЛИЧНИ ПРЕДПРИЯТИЯ ЧРЕЗ ALTMAN'S Z-SCORE МОДЕЛ
Ас. д-р Силвия Заркова 105

АНАЛИЗ НА СТРУКТУРАТА НА СОБСТВЕНИЯ КАПИТАЛ НА БАНКОВИЯ СЕКТОР В КОНТЕКСТА НА РЕГУЛАТОРНИТЕ ИЗИСКВАНИЯ БАЗЕЛ III
Д-р Беатрис Любенова 111

СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ПАРАМЕТРИ НА ТРАНСПОРТНИЯ СЕКТОР - СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Докт. Васил Василев 123

ШОКОВИ ВЪЗДЕЙСТВИЯ НА ПАНДЕМИЯТА ВЪРХУ ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА В БЪЛГАРИЯ И ЕС – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Горян Милев 131

ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ И ЕВОЛЮЦИЯ НА ДАНЪЧНАТА ОСНОВА В АГРАРНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ – ЕМПИРИЧНИ СВИДЕТЕЛСТВА
Докт. Ивайло Здравков 141

СЪСТОЯНИЕ НА ГЛОБАЛНИЯ ПАЗАР НА НЕДВИЖИМИ ИМОТИ - ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Докт. Пламен Илиев 150

ИКОНОМИЧЕСКИ ОСНОВАНИЯ ЗА ДЪРЖАВНАТА НАМЕСА: МОДЕЛИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ И COVID-19
Докт. Станислав Младенов 159

РЕГИОНАЛНА КОНВЕРГЕНЦИЯ И ДИВЕРГЕНЦИЯ НА ЦЕНОВИТЕ РАВНИЩА НА НЕДВИЖИМИТЕ ИМОТИ В БЪЛГАРИЯ: ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ
Докт. Цондю Цондев 169

СЧЕТОВОДСТВО, КОНТРОЛ, АНАЛИЗ, СТАТИСТИКА

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА СЧЕТОВОДНО ОТЧИТАНЕ НА СПЕЦИФИЧНИТЕ ПРИХОДИ В ПЕНСИОННООСИГУРИТЕЛНИТЕ ДРУЖЕСТВА
Проф. д-р Атанас Атанасов 183

NEAR-EXACT DISTRIBUTIONS AND FINITE FORM REPRESENTATIONS: PROBLEMS THEY CAN SOLVE
Full Professor, Ph.D. & Hab., Carlos A. Coelho 190

НОРМАТИВНАТА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ ОТНОСНО ОПОВЕСТЯВАНЕТО НА НЕФИНАНСОВА ИНФОРМАЦИЯ КАТО ПРЕДПОСТАВКА ЗА НАДЕЖДНА ОЦЕНКА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА БАНКИТЕ
Доц. д-р Венцислав Вечев 198

SUSTAINABILITY REPORTING CHALLENGES IN THE CONTEXT OF CHANGES IN ACCOUNTING LEGISLATION
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD,
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD 204

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПРИ ОБУЧЕНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова 211

ПРОБЛЕМИ ПРИ ОТЧИТАНЕ НА ПРИХОДИТЕ И РАЗХОДИТЕ ПО ДОГОВОРИ ЗА СТРОИТЕЛСТВО
Доц. д-р Диана Крумова 218

COMPARATIVE ANALYSIS OF FINANCIAL INCLUSION IN ROMANIA, BULGARIA, AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA THROUGH THE FINANCIAL INCLUSION INDEX OF TRADITIONAL AND FINTECH SERVICES
Assoc. Prof. Eduard Hîrbu, PhD, Hîrbu Ana 226

ИКОНОМИЧЕСКИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА МЕЖДУ СЕВЕРНА И ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Красимира Славева..... 235

СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА СЕЗОННИТЕ КОЛЕБАНИЯ В ПОСЕЩЕНИЯТА НА БЪЛГАРСКИ ГРАЖДАНИ В ЧУЖБИНА
Доц. д-р Пламен Петков, докт. Пламена Колева 247

ДОКЛАДВАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА НА БИЗНЕСА – СЪДЪРЖАНИЕ И АКТУАЛНИ НАСОКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ
Доц. д-р Радосвета Кръстева-Христова 257

ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ПРИЕМА НА СТУДЕНТИ ПО АДМИНИСТРАЦИЯ И УПРАВЛЕНИЕ И ИКОНОМИКА ЗА УЧЕБНАТА 2023 – 2024 ГОДИНА В Р БЪЛГАРИЯ
доц. д-р Росица Колева 266

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОДИТОРСКИТЕ УСЛУГИ В УСЛОВИЯТА НА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Силвия Костова 272

ОБЕЗЦЕНКА НА ВЗЕМАНИЯТА ОТ ПРОДАЖБИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА
Доц. д-р Слави Генов 280

ВЛИЯНИЕ НА ДАНЪЧНИТЕ НЕСЪОТВЕТСТВИЯ ВЪРХУ ФИСКАЛНАТА СТАБИЛНОСТ
Гл. ас. д-р Жельо Желев 288

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПОСЛЕДИЦИ ОТ ПРИЛАГАНЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ СТАНДАРТ ЗА ФИНАНСОВО ОТЧИТАНЕ 9 В МУЛТИНАЦИОНАЛНИТЕ КОРПОРАЦИИ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ
Гл. ас. д-р Кирил Димитров 296

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ОБРАЗОВАНИЕТО ПО СЧЕТОВОДСТВО В КОНТЕКСТА НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Ралица Данчева 302

НЕЗАВИСИМОСТТА НА ОДИТНИТЕ КОМИТЕТИ И ВЪТРЕШНИЯ ОДИТ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ
Докт. Румен Гъбов 308

АНАЛИЗ НА КЛЮЧОВИ АСПЕКТИ ОТ ОРГАНИЗАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА НАЦИОНАЛНИЯ СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ
Докт. Цветозария Гатева 316

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ, ПЛАНИРАНЕ, ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

DIGITAL THREAT ANALYSIS
Professor Serghei Ohrimenco DSc, Associate Professor Lucia Gujuman, PhD, Valeriu Cernei 329

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ НА ПОДБОРА НА ЧОВЕШКИ РЕСУРСИ В БЪЛГАРСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Проф. д-р Галина Захариева, докт. Маргарита Николова 336

GENERATION Z IN POLAND AND BULGARIA: CORE VALUES AND LIFE PRIORITIES
Prof. UEP. dr hab. Dariusz Nowak, Assist. Prof. Aleksandar Lichev, PhD, Szymon Nowak..... 344

СЪВРЕМЕННОТО УПРАВЛЕНИЕ НА МАРКЕТИНГОВИЯ ПЕРСОНАЛ – СПЕЦИФИКА И ПРОБЛЕМНИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Ваня Григорова 352

ИНТЕЛИГЕНТНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ И РАБОТА В МРЕЖИ
Доц. д-р Евелина Парашкевова, Доц. д-р Маргарита Шопова..... 360

POSITIVE ASPECTS AND CHALLENGES OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS
Assoc. Prof. Natalia Marinova, PhD..... 368

УСТОЙЧИВО ВНЕДРЯВАНЕ НА ОБУЧЕНИЕ ПО ПРОЕКТ №: 2022-1-BG01-KA220-VET-000089399 „ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ВЪЗМОЖНОСТ НА МСП В СЕКТОРА ХОРЕКА ЗА ЕФЕКТИВНО УСВОЯВАНЕ НА ЗНАНИЯ И ИНСТРУМЕНТИ ЗА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ (HORECA 5.0)“
Доц. д-р Христо Сирашки..... 375

ИНТЕРЕСИ И МОТИВАЦИОННИ НАГЛАСИ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА МЕНИДЖЪРА
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева..... 382

РОЛЯТА НА СОЦИАЛНИТЕ МЕДИИ В СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА: ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ЗА БИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова 388

ОСОБЕНОСТИ НА МЕЖДУЛИЧНОСТНИТЕ КОНФЛИКТИ В ОРГАНИЗАЦИИТЕ И ТЯХНОТО РАЗРЕШАВАНЕ
Гл. ас. д-р Милен Динков..... 396

СЪЩНОСТ И ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ
Гл. ас. д-р Юлиян Господинов..... 404

ИЗКУСТВЕНИЯТ ИНТЕЛЕКТ В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПЪТЯ НА КЛИЕНТА
Ас. д-р Стелиана Василева 412

PROTECTION OF DOCUMENT-CENTRIC SYSTEMS FROM DIGITAL THREATS
Assistant Ghenadie Belinschi 420

ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В ГЪВКАВА МЕТОДОЛОГИЯ (SCRUM) НА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Д-р Андрей Йорданов 426

ИКОНОМИКА НА ОТРАСЛИТЕ

УСТРОЙСТВО НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ – ОСОБЕНОСТИ, РЕГЛАМЕНТИ, ПРОБЛЕМИ
Проф. д-р Гена Велковска 437

КОНЦЕПТУАЛЕН МОДЕЛ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИТЕ ТЕРИТОРИИ В БЪЛГАРИЯ
Проф. д-р Марина Николова..... 446

AN ANALYSIS OF THE CURRENT STATE AND DEVELOPMENT CHALLENGES OF RETAIL AND WHOLESALE BUSINESSES IN UKRAINE
Prof., Doctor of Economics, Olena Khadzhynova, Assoc. Prof., Candidate of Economic Sciences, Larysa Kapranova, Ph. D., Roman Sharanov 456

НЯКОИ ПРАВНИ И ПРАКТИЧЕСКИ АСПЕКТИ ПРИ МЕНИДЖМЪНТА НА СТОПАНСКИТЕ ДВОРОВЕ
Доц. д-р Валери Велковски..... 462

ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ЕВРОПЕЙСКИЯ АГРАРЕН СЕКТОР
Доц. д-р Виолета Блажева **473**

ЕКО-ЕФЕКТИВНИ СТРАТЕГИИ
Доц. д-р Елена Йорданова **478**

INNOVATION AND INDUSTRY 5.0 – SOME CONNECTIONS AND OPPORTUNITIES
Assoc. Prof., Iskra Panteleeva, PhD **483**

OPPORTUNITIES FOR INDUSTRIAL BUSINESS DEVELOPMENT THROUGH TECHNOLOGICAL INNOVATIONS
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD, PhD Student Kalin Borisov **491**

ПРОМОТИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ ЧРЕЗ ДИГИТАЛНИ ИНОВАЦИИ
Доц. д-р Любка Илиева **499**

ЛОГИСТИЧНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ФИРМАТА, ОРГАНИЗА-ЦИОННАТА ИДЕНТИФИКАЦИЯ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСКАТА АКТИВНОСТ НА БЪЛГАРСКИТЕ ПИВОВАРНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Доц. д-р Сергей Найденов **506**

ПРОУЧВАНЕ НА РЕЛАЦИЯТА МЕЖДУ ДИГИТАЛНИТЕ УМЕНИЯ ЗА ПАЗАРУВАНЕ И РАЗПОЛАГАЕМИТЕ ДОХОДИ НА ПОТРЕБИТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Симеонка Петрова **516**

ИКОНОМИЧЕСКАТА СОЦИОЛОГИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ИКОНОМИЧЕСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ ПРЕЗ 21 ВЕК
Гл. ас. д-р Ваня Ганева **522**

TRANSFORMATION OF CONSUMER ONLINE PURCHASING BEHAVIOUR IN THE EUROPEAN UNION
Head Assist. Prof. Zoya Ivanova, PhD **529**

METHODS FOR GENERATING INNOVATIONS IN BULGARIAN ENTERPRISES
Head Assist. Prof. Ivaylo Kostov, Ph.D. **537**

РОЛЯ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКИЯ ТУРИЗЪМ
Гл. ас. д-р Павлин Павлов 545

БАРИЕРИ ПРЕД ОТВОРЕНИТЕ ИНОВАЦИИ В МАЛКИТЕ И СРЕДНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докт. Виктор Маринов 551

HUMAN RESOURCES IN THE AGE OF DIGITALIZATION
PhD Student Denitsa Gharkova-Zaharieva 557

ОБЕЗЦЕНКА НА ВЗЕМАНИЯТА ОТ ПРОДАЖБИ В ПРЕДПРИЯТИЯТА

Доц. д-р Слави Генов[1]

Резюме: *В доклада се разглеждат въпросите, свързани с обезценката на вземанията на предприятието. Несъбираемите вземания в светлината на промените в Закона за данък върху добавената стойност (ЗДДС) пораждат въпроси, свързани със счетоводното и данъчното третиране на тяхното отписване поради несъбираемост.*

Ключови думи: *несъбираеми вземания, индивидуални корекции, данъчна основа, обезценка*
JEL: JEL M41
DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.33

IMPAIRMENT OF RECEIVABLES FROM SALES IN ENTERPRISES

Assoc. Prof. Slavi Genov

Summary: *The report addresses issues related to the impairment of the entity's receivables. Irrecoverable receivables in the light of the amendments to the Value Added Tax Act (VAT) raise questions related to the accounting and tax treatment of their write-off due to irrecoverability.*

Key words: *irrecoverable receivables, individual adjustments, tax base, impairment*
JEL: JEL M41
DOI: https://doi.org/10.58861/tae.pcesetfc.2024.33

1. Въведение

Първоначалното възникване и признаване на вземанията е следствие от прилагането на реализационния принцип, според който за да възникне едно вземане следва да бъдат изпълнени задълженията по сключения с клиента договор. Конкретните условия и критерии за признаване на приходи от продажби и на вземанията във връзка с тях попадат в изискванията на Национален счетоводен стандарт 18 Приходи (СС 18) и МСФО 15 Приходи от договори с клиенти (МСФО 15).

[1] e-mail: sdg@ue-varna.bg, ИУ – Варна, катедра „Счетоводна отчетност“, бул. „Княз Борис I, 77, 9002.

Понастоящем вземанията като актив са част от обхвата на Национален счетоводен стандарт СС 32 Финансови инструменти (СС 32) и на МСФО 9 Финансови инструменти (МСФО 9).

По силата на Директива 2006/112/ЕО, чл. 90, § 1 корекция на данъчната основа за извършени доставки се извършва при наличието на вземания, които са напълно или частично несъбираеми (Директива, 2006). В решение на Съда на Европейския съюз (СЕС) е посочено, че намаляването на данъчната основа при несъбираемост се извършва в момента, в който дадено вземане стане окончателно несъбираемо или когато се докаже, че съществува обоснована вероятност то да остане несъбрано (СЕС, 2019).

В ЗДДС в съответствие с това решение от 01.01.2023 г., са въведоха разпоредби, които определят реда и условията за извършване на корекции на данъчната основа и начислен ДДС (данък върху добавена стойност) по облагаеми доставки с местоизпълнение на територията на страната при пълно или частично неплащане по несъбираемо вземане (ЗДДС, 2023).

В тази връзка, целта на настоящия доклад е:

- Да се изследва обезценката на вземанията от продажби, адекватни на конкретните обстоятелства и създаващи предпоставки за тяхното "вярно и честно" представяне в ГФО на предприятията;

- Да се анализират счетоводните и данъчни аспекти, произтичащи от обезценката на вземанията от продажби, във връзка с изискванията на Закона за корпоративното подоходно облагане (ЗКПО) и новите разпоредби на Закона за данък върху добавената стойност (ЗДДС).

2. Счетоводни проблеми, свързани с обезценката на вземанията от продажби

В СС 32 липсват конкретни постановки за обезценката на вземанията поради несъбираемост. Такива липсваха и в МСС 39 Финансови инструменти: признаване и оценяване (отм.) (МСС 39). Първоначалната оценка на вземанията се извършва по цена на придобиване (СС 32, 2005, 32.5.1), която е еквивалентна на справедливата стойност на предоставената стока и/или услуга. В нея не следва да се включват предоставените отбиви, премии и търговски отстъпки, както и разпределения на административни и други общи разходи на отчитащото се предприятие (СС 32, 2005, 32.5.2). Тъй като вземанията от клиентите представляват договорно право за получаване на парични средства и/или на друг актив, то те попадат в дефиницията на понятието финансов актив (СС 32, 2005, 32.1). Ето защо предприятията следва да проверяват и да тестват редовно за обезценка всички финансови активи и финансови инструменти (СС 32, 2005, 32.6.4 и 32.9.2). Финансов актив се счита за обезценен, ако балансовата му стойност е по-висока от очакваната му възстановима стойност (СС 32, 2005, 32.10.1). Към датата на финансовия отчет, предприятията следва да определят дали съществуват

обстоятелства и фактори, които да дават обективна индикация за наличието на обезценка (СС 32, 2005, 32.10.2).

В счетоводната ни практика имаше опит да се регламентира обезценката (провизирането) на вземанията на предприятието. С оглед на провизирането на просрочените вземания (със срок над 90 дни) те се подразделяха в три групи съобразно срока, изтекъл от момента на възникването им и се провизираха (обезценяваха) с 20 %, 50 % и 100 % (НСС 3, 1999). Редът за отчитане на провизиите, създаваше лесната на прилагане в практиката, но за съжаление, водеше до необективно представяне на вземанията в годишните финансови отчети на предприятията, което беше причина за отмяната му.

Несигурността относно получаването на вземанията от продажби възниква в резултат на:

- Общ кредитен риск – отнася се за всяко вземане, без да е известно конкретно обстоятелство, водещо до отписване или обезценка – взема се предвид с общ коректив на вземанията;
- Специален кредитен риск – обхваща отделни вземания. Взема се предвид с директно отписване или индивидуален коректив за всяко отделно вземане.

Индивидуални корективи могат да се създават по принцип за всяко конкретно вземане от продажби, когато възниква опасност от отпадане (изцяло или частично) на отделно вземане.

За група от вземания сходни по своите характеристики е възможно да се извърши стойностна корекция на портфейлна основа. Обща корекция се предприема за необхванатия в индивидуални корекции общ кредитен риск. Вземанията обхванати с индивидуални корективи не следва да се включват и в групите за обща корекция, за да се избегне двойно начисляване на корективи за обезценка. Величината на общия коректив на вземанията се изислява на основата на опита от предходни години, като се вземат предвид и възникналите нови обстоятелства.

Предприятията, изготвящи ГФО по МСС прилагат МСФО 9, като при първоначалното признаване търговските вземания, които нямат съществен компонент на финансиране се оценяват по съответната цена на сделката (IASB, 2018, 9.5.1.3). МСФО 9 определя, че обезценката на вземанията трябва да бъде призната предварително и се предполага, че всички вземания имплицитно съдържат вероятност от обезценка. Прилага се концепцията за „очаквани кредитни загуби“ (Ruhnke/Sievers/Simons, 2023, стр. 409). Тази концепция, се отнася до загубите, произтичащи от събития, предхождащи неизпълнение на плащане по финансов инструмент. От предприятията се изисква да вземат предвид историческа, текуща и прогнозна информация (включително макроикономически данни). МСФО 9 предоставя серия от параметри за изчисляване на обезценката - географското местоположение на клиента, неговия кредитен рейтинг, риска, свързан с икономическата

дейност, историческите нива на неизпълнение спрямо трети страни, които притежават подобни характеристики и др. Прилагането концепцията за „очаквани кредитни загуби“ ще доведе до по-ранното признаване на кредитни загуби. Преди влизането в сила на МСФО 9, обезценката на вземанията се признаваше въз основа на събития и обстоятелства, възникнали след първоначалното признаване на финансовите инструменти. Използваше се модела на „понесени загуби“, при който обезценките се отразяваха във финансовите отчети само след наличието на доказателства за възникването им.

Търговските вземания обичайно се оценяват на групова база и МСФО 9 дава конкретни насоки във връзка с тази обезценка. Необходимо е да се анализира дали съществуват обективни доказателства за обезценка на финансови активи, които са „индивидуално значими“. Активи, които не са индивидуално значими, могат да бъдат оценени индивидуално или колективно.

Балансовата стойност на актива се намалява или директно, или индиректно - чрез използване на коректива сметка. Когато група от търговски вземания се оценява групово за обезценка, използваните групи активи следва да включват вземания с подобни характеристики на кредитен риск. Колективната оценка следва също да включва финансови активи, които са били анализирани индивидуално, независимо дали са индивидуално значими или не, за които не е призната обезценка.

Първоначалният размер на променливото възнаграждение, признато като приход съгласно МСФО 15 и следователно като търговско вземане, не взема предвид кредитния риск. По същия начин, когато настъпят промени след първоначално признаване в резултат на разногласия с клиенти (вземане оспорвано от клиента поради качеството на предоставения продукт, времето на изпълнение и др.), предоставени отстъпки или друга неефективност, те са предмет на регламентация в МСФО 15 и трябва да се прилагат преди обезценката, предвидена в МСФО 9.

Съществуват два основни подхода за изчисляване на очакваните кредитни загуби:

А. Общ подход;

Б. Опростен подход.

Когато се прилага общият подход, трябва да се направи оценка на етапа, в който попада вземането, тъй като това ще повлияе на признаването на очакваните кредитни загуби. Общият подход включва триетапен модел и въвежда някои нови понятия като „значително увеличение на кредитния риск“, „12-месечни очаквани кредитни загуби“ и „очаквани кредитни загуби през целия живот“. В МСФО 9, на базата на оценката на сложността на прилагането му, на предприятията е разрешено (и в някои случаи се изисква) да прилагат опростен подход към търговските вземания, активите по договори и вземанията по лизинг. Опростеният подход следва да се прилага

за търговски вземания без значителен компонент на финансиране (обикновено със срок до 12 месеца), а опростеният подход или общия подход може да бъде избран за търговски вземания със значителен компонент на финансиране. МСФО 9 съдържа практическо облекчение, което позволява използването на матрица на обезценките за изчисляване на очакваните кредитни загуби през целия живот при прилагането на опростения подход. Предприятието може да групира финансовите инструменти на базата на общи характеристики на кредитния риск. Не следва да се групират финансови инструменти с различни рискови характеристики и по този начин да се влошава качеството на информацията. Общите характеристики на кредитния риск включват обичайно:

- вид инструмент;
- рейтинг за кредитния риск;
- вид обезпечение;
- дата на първоначално признаване;
- остатъчен срок до падежа;
- отрасъл;
- географско местоположение на заемополучателя; и
- относителната стойност на обезпечението спрямо финансовия актив, ако тя оказва въздействие върху вероятността от настъпване на неизпълнение (МСФО 9, Б.5.5.5).

Предприятията осъществяват правото на избор на счетоводна политика, когато става въпрос за вземания, които съдържат значителен финансов компонент.

Обичайно се препоръчват няколко стъпки (PWC, 2020):

Стъпка 1: Групиране на търговските вземания в портфейли въз основа на сходни кредитни характеристики, както е посочено по-горе.

Следва да се оповести във финансовия отчет как са групирани инструментите (МСФО 7.3.5).

Стъпка 2: Определяне на периода на осъществяване на продажбите и кредитните загуби, свързани с тези продажби.

Стъпка 3: Определяне на периода за плащане на търговски вземания и анализ в края на всеки период, в който сумите се отписват като несъбираеми.

Стъпка 4: Изчисляване на историческия процент на кредитна загуба от несъбраните вземания във всяка от възрастовите групи.

Стъпка 5: Корекция на процента на историческата кредитна загуба за информация, отразяваща бъдещите очаквания.

МСФО 9 изисква информацията, насочена към бъдещето, да бъде взета предвид при определянето на кредитни загуби, като с тази информация следва да се коригира нивото на кредитните загуби (PWC, 2020). Информацията за бъдещето, която трябва да се вземе предвид, включва микро- и макроикономически фактори като нива на безработица, икономически растеж и перспективи, регулаторна и технологична среда, външни пазарни

индикатори, очаквани промени в клиентската база и др. Предприятието следва да оповести в пояснителните сведения информацията за оценка на бъдещето (МСФО 7.3.5).

3. Проблеми на данъчното третиране на обезценката на вземанията от продажби

Особености възникват по отношение на ДДС. По възприетия досега у нас подход (преди промените в ЗДДС), при отписване на вземане от продажби се отписва цялата сума (изцяло или частично), включваща стойността на доставката и начисления ДДС, а констатираната несъбираемост на вземанията не влияе на взаимоотношенията по ЗДДС (Михайлова/Генов, 2003, стр. 37).

Новите разпоредби на ЗДДС (в сила от 01.01.2023 г.) са регламентирани в Глава тринадесета „а“ - чл. 126, ал. 9. и ал. 10; чл. 126а, 126б и 126в; и чл. 78, ал. 2, 3 и 10. За намаляване на данъчната основа и начисления данък при частично или пълно неплащане е предвидено изпълнение на определени формални и материални предпоставки и са регламентирани обстоятелствата, при които вземането по доставка се счита за несъбираемо.

Съгласно чл. 34 от ЗКПО счетоводно отчетените разходи от отписване и от обезценка на активи не се признават за данъчни цели в годината на тяхното счетоводно отчитане, а биха се признали най-рано в годината, през която настъпи някое от обстоятелствата, визирани в чл. 37, ал. 1 от ЗКПО, което означава, че в предприятието ще се отчете намаляема временна разлика и актив по отсрочени данъци, в момента на отчитане на обезценката. Ако вземането е данъчно признато като несъбираемо по ЗДДС, то при отписването обичайно ще бъдат спазени изискванията на чл. 37, ал. 1 от ЗКПО.

В ЗДДС се съдържат и допълнителни условия - доставчикът е уведомил писмено получателя, че счита съответното вземане за несъбираемо на основание чл. 126а, ал. 2 ЗДДС и разполага с доказателства, че уведомлението му е било изпратено до адреса на управление на получателя; разрешение от данъчен орган - за вземания с данъчна основа над 100 000 лв.; получателят и доставчикът по доставката не са свързани лица към момента на доставката и/или към момента, в който вземането по доставката вече се счита за несъбираемо и т.н. Вземания в размер до 600 лева се считат за несъбираеми след изтичане на 365 дни от момента, в който са станали изискуеми.

За да се приложи механизма за намаляване на данъчната основа при несъбираемост на вземането, следва да са изпълнени условията, поставени в ЗДДС за доставчика (изпълнителя), както следва:

- начислил е ДДС, като е издал фактура съгласно изискванията на закона;
- да докаже, че е предприел действия за събиране на вземанията по доставката;

- да докаже, че е уведомил длъжника, че счита вземането за несъбираемо.

Ако вземането е класифицирано като съмнително (трудносъбираемо) и е начислен разход за обезценка, приложение ще намери чл. 34 от ЗКПО. При констатиране на неговата несъбираемост през следващ отчетен период по силата на чл. 37 от ЗКПО отписването му ще е данъчно признат разход (с разликата до балансовата стойност), ще се отрази намаление на начислената намаляема временна разлика в намаление на данъчният финансов резултат, както и намаление на активите по отсрочни данъци за данъчно непризнатото отписване, осъществено в предходен отчетен период. Ако съмнително вземане е станало несъбираемо и е начислен в предходен период коректив (при индиректен метод), то коригивът следва да се отпише, като за останалата неотписана част ще се отрази увеличение на разходите, които ще бъдат данъчно признати.

В практиката се прилагат два метода за отчитане обезценката на вземанията - директен и индиректен метод. Директният метод (метод на директно отписване) се използва обичайно при вземанията, класифицирани като несъбираеми. В този случай счетоводните записвания следва да отразят разход от обезценка със стойността на доставката без ДДС, вземане от бюджета по ЗДДС и отписване на вземанията от клиентите, на основание на издадено кредитно известие (протокол). При частично неудовлетворено вземане, вземането се счита за окончателно несъбираемо до размера на неудовлетворената част и на основание чл. 126а, ал. 3 се приема, че при частично плащане по доставка данъкът е пропорционално включен в размера на извършеното плащане.

Ако след като едно вземане бъде отписано, се получи плащане по него, е необходимо да се отрази промяната във взаимоотношенията с бюджета по ЗДДС - да се увеличи данъчната основа с издаването на дебитно известие (протокол).

Индиректният метод е свързан със създаване на коректив на вземанията. В счетоводния баланс (отчета за финансовото състояние) вземанията ще бъдат представени като разлика между салдата по сметките за вземанията и коригива, създаден за тях.

4. Заключение

В заключение искаме да отбележим, че нямаме претенции за изчерпателност, но се надяваме че поставянето на въпросите, свързани с оценката на вземанията, както и на тяхното отписване при несъбираемост, ще бъде полезно за тяхното теоретическо осмисляне и прилагане в практиката. Намаляването на данъчната основа и начисленият данък за несъбираеми вземания може да се оцени като положително за теорията и практиката.

Използвани източници

Директива (2006). 2006/112/ЕО на Съвета от 28 ноември 2006 година относно общата система на данъка върху добавената стойност. (2023). EUR-Lex - 32006L0112 - EN - EUR-Lex. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu.

ЗДДС. (2023). *Закон за данък върху добавената стойност*. ДВ, бр. 66 от 01.08.2023 г.

ЗКПО. (2023). *Закон за корпоративното подоходно облагане*. ДВ, бр. 66 от 01.08.2023 г.

IASB. (2005). *Международен счетоводен стандарт 39: Финансови инструменти: признаване и оценяване*. Retrieved from https://ekspertis.bg.

IASB. (2018). *Международен стандарт за финансово отчитане 9: Финансови инструменти*. Retrieved from https://ekspertis.bg.

IASB. (2018). *Международен стандарт за финансово отчитане 15: Приходи от договори с клиенти*. Retrieved from https://ekspertis.bg.

Михайлова, З., & Генов, С. (2003). Счетоводни и данъчни аспекти при оценка на вземанията от продажби. *Известия*, 2, 33-41.

НСС 3. (1999). *Отчитане на провизиите, разходите за бъдещи периоди и приходите за бъдещи периоди*. ДВ, бр. 51 от 1999 г.

PWC. (2020). *IFRS 9: Impairment - Provision Matrix - Practical Guide*. Retrieved October 27, 2025 from https://www.pwc.ch/en/publications/2020/IFRS%209%20-%20Impairment%20-%20Provision%20Matrix%20-%20Practical%20Guide.pdf.

Ruhnke, K., Sievers, S., & Simons, D. (2023). *Rechnungslegung nach IFRS und HGB* (5th ed.). Schäffer-Poeschel Verlag.

СЕС. (2019). Решение от 3 юли 2019 г. по дело C-242/18 (УниКредит Лизинг" ЕАД).

СС 32. (2005). *Финансови инструменти*. ДВ, бр. 86 от 26.10.2007 г., Обн., ДВ, бр. 30 от 7 април 2005 г., в сила от 01.01.2005 г., изм., ДВ, бр. 86 от 26 октомври 2007 г., в сила от 1 януари 2008 г.